

ЦЕНТРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ ЯК ОСЕРЕДКИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ

TEACHER TRAINING CENTERS AS HEARTLAND OF TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Стаття присвячена дослідженню діяльності Центрів педагогічної освіти Німеччини. Проаналізовано основні етапи становлення Центрів та окреслено перспективи їх подальшого розвитку.

Зазначається, що Центри педагогічної освіти є центральними науково-методичними підрозділами університету, основним завданням яких є забезпечення неперервності професійного розвитку вчителів між трьома фазами (академічною, стажуванням та підвищенням кваліфікації).

З'ясовано, що в процесі еволюції Центри педагогічної освіти перетворились із бюро для керівництва педагогічною практикою та координації професійної підготовки вчителів на різних факультетах на центральні наукові установи або Школи професійної освіти, спектр діяльності яких охоплює усі фази підготовки.

Автор подає узагальнену характеристику основних завдань та напрямів роботи Центрів впродовж трьох фаз (академічної, стажування та підвищення кваліфікації). Звертається увага на поглиблення співпраці університетів зі школами, навчальними семінарами, які представляють другу фазу підготовки та академіями підвищення кваліфікації вчителів у напрямі проведення наукових досліджень у сфері педагогічної освіти та імплементації результатів у навчально-виховний процес.

У статті окреслено перспективи подальшого розвитку Центрів педагогічної освіти з метою надання їм необхідних правових повноважень для реалізації окреслених завдань. Виявлена тенденція до утворення регіональних Центрів на базі одного з університетів, який має для цього відповідне кадрове забезпечення та матеріально-технічну базу з метою забезпечення співпраці відповідних інституцій, здійснення управління, координації та оптимізації педагогічної освіти в регіоні.

Ключові слова: *Центр педагогічної освіти, професійна підготовка вчителів, фази професійної підготовки (академічна, стажу-*

вання, підвищення кваліфікації), професійна компетентність, професійний розвиток вчителів.

The article is devoted to the study of the work of the Teacher Training Centers in Germany. The author analyzes the main stages of their formation and outlines the prospects of their further development.

The author points out that the Teacher Training Centers are the central scientific and methodological departments of the university; their main task is to ensure the continuity of teachers' professional development within three phases (academic, practical (referendariat) and in-service training).

It has been found out that since their establishment Teacher Training Centers have evolved from a bureau of managing school practice and coordinating teacher training at various faculties to central research institutions or Vocational schools of education, which provide all phases of training.

The author gives a general description of the main tasks and areas of work of the Centers within the three phases (academic, internship and in-service training). The focus is on enhancing the cooperation between universities, schools, educational seminars, which provide the 2nd phase of training, and in-service teacher training academies that aims at doing research in the field of teacher training and implementation of its results into the educational process.

The article outlines the prospects of further development of the Teacher Training Centers with reference to providing them with the necessary legal powers to implement the outlined tasks. There is a tendency to establish regional Centers on the basis of one of the universities, which has the appropriate staffing, material and technical base to ensure the cooperation of relevant institutions, management, coordination and optimization of teacher training in the region.

Key words: *Teacher Training Centre, teacher training, phases of professional training (academic, internship and in-service training), professional competence, professional development of teachers.*

УДК 378: 37] (430)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/36.5>

Пасічник Л.Л.,
викладач кафедри німецької мови
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Компетентнісний підхід в освіті, підняття статусу учительської професії, збільшення уваги до неперервного розвитку професійних умінь педагога, підписання Болонської декларації стали чинниками реформування та модернізації професійної педагогічної освіти європейських країн у напрямі створення єдиного освітнього простору.

Німеччина є однією з країн, в якій велика увага приділяється пошуку інноваційних підходів до підготовки та професійного розвитку вчителів. Удосконалення професійних умінь вчителів у країні здійснюється на всіх рівнях: міжземельному, земельному, регіональному та шкільному. У «Рекомендаціях щодо професійної підготовки учителів»

(Наукова Рада, 2001 р.) підкреслюється важливість розвитку професійної компетентності учителів впродовж життя, наголошується на необхідності розвитку ефективного менеджменту, посиленні ролі університетів у перепідготовці педагогічних кадрів та застосуванні результатів наукових досліджень у системі управління освітою [3, с. 36–38]. У цьому контексті важливу функцію відіграють Центри педагогічної освіти як центральні наукові підрозділи університету, які спрямовують свою діяльність на організацію професійного розвитку вчителів, дослідження та популяризацію наукових досягнень у галузі предметних дидактик та психолого-педагогічних наук, впровадження освітніх технологій у навчально-виховний процес тощо.

У контексті навчання впродовж життя проблема професійного розвитку вчителів, створення умов для постійного вдосконалення професійних умінь сучасного педагога видається особливо актуальною. Тому досвід Німеччини щодо створення науково-методичних центрів як осередків професійного розвитку вчителів впродовж трьох фаз підготовки потребує вивчення та переосмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових досліджень і публікацій виявив, що проблема професійного розвитку вчителів є актуальною в освітньому просторі як провідних європейських країн, так і в Україні. Розвитку професійної компетентності вчителів у Німеччині присвячені наукові праці З. Бльомеке (S. Blömeke), І. Вільдта (J. Wildt), Г. Месснера (H. Messner), Р. Месснера (R. Messner), К. Реуссера (K. Reusser), Е. Терхарта (E. Terhart) та ін. Вагомий внесок у вивчення проблеми професійного розвитку педагогів зробили вітчизняні учені В. Андрущенко, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Пуховська та ін. Окремі аспекти професійної підготовки вчителів у Німеччині досліджували вітчизняні та російські учені Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, С. Бобраков, Т. Вакулєнко, В. Гаманюк, О. Гладкова, Л. Дяченко, Л. Завалишина, О. Гладкова, С. Синенко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Нині питання розвитку професійних умінь педагогів знаходиться в центрі уваги багатьох дослідників. Однак маловисвітленою залишається роль Центрів педагогічної освіти Німеччини як науково-методичних підрозділів університету у напрямі створення умов для неперервного професійного вдосконалення вчителів.

Мета статті – дослідити становлення Центрів педагогічної освіти Німеччини як осередків професійного розвитку вчителів із метою запозичення інноваційних ідей в освітній простір України.

Виклад основного матеріалу. Найстаріший Центр педагогічної освіти Німеччини розпочав свою роботу у 1980 р. у зв'язку з інтеграцією вищої педагогічної школи у Білефельдський університет (земля Північна Рейн-Вестфалія). Центр було відкрито як центральний науковий підрозділ університету, який, крім концептуальної, організаційної та координаційної роботи, здійснював проведення наукових досліджень у співпраці з факультетами університету [8, с. 69–72].

У період з 1995 по 1999 рр. відбувається апробація нової моделі в університетах Дортмунда (Dortmund), Мюнстера (Münster), Падеборна (Paderborn), Вуперталю (Wuppertal) (1995), Зігена (Siegen) (1997), Бохума (Bochum) (1998) у Північній Рейн-Вестфалії, а також у Бранденбурзі, Нижній Саксонії та Саксонії-Ангальт. Починаючи з 2000 р. кількість нових Центрів педагогічної освіти поступово зростає по всій Німеччині, досягаючи найбільшого підйому в 2005 р. [2; 7]. Центри педагогічної

освіти відкриваються на базі бюро з питань педагогічної практики внаслідок збільшення уваги до практичного компонента підготовки майбутніх учителів під час першої фази підготовки (академічної).

Загалом на початку нового тисячоліття у Німеччині було створено близько 50 Центрів педагогічної освіти. За даними моніторингового дослідження (2010), ініціатива створення Центрів належала самим університетам (42%), 33% Центрів було засновано з ініціативи уряду федеральних земель [5, с. 25]. Станом на кінець 2014 р. в університетах Німеччини налічується більше 60 Центрів педагогічної освіти [10].

Аналізуючи роботу перших Центрів за основними напрямками роботи (2000), професор З. Бльомеке виділяє чотири основні типи: науково-дослідні Центри; Центри професійної підтримки; Центри підвищення кваліфікації; Центри з інтегрованим концептом. Так, науково-дослідний Центр університету імені М. Лютера (ZSL der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg) акцентує увагу на проведенні та впровадженні в навчальний процес наукових досліджень із предметних дидактик, шкільної та педагогічної освіти. Центр професійної підтримки Білефельдського університету проводить великий обсяг практичної роботи щодо розробки навчальних планів та порядку проведення семестрових екзаменів, надає консультативну підтримку студентам, координує підготовку учителів різного профілю. Центр підвищення кваліфікації вчителів Мюнстерського університету (ZKL der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster) проводить різноманітні заходи, спрямовані на розвиток професійної компетентності вчителів-практиків. Центр з інтегрованим концептом Падеборнського університету (PLAZ der Universität-GH Paderborn) поєднує дві основні функції: надання професійної підтримки та проведення міжпредметних наукових досліджень, до яких залучаються наукові співробітники, викладачі, студенти [2].

Стимулом до створення нових Центрів педагогічної освіти стали необхідність упровадження ступеневої освіти, перегляд змісту навчальних програм професійної підготовки вчителів. У 2000 р. спеціальна комісія Конференції міністрів освіти та культури (КМК) Німеччини оприлюднила результати аналізу сучасного стану педагогічної освіти у країні. У переліку критичних зауважень зазначено такі: відсутність неперервності змісту професійної підготовки учителів; брак практичної та професійно орієнтованої спрямованості; відсутність центрального організаційного управління підготовки вчителів у межах університету; відсутність зв'язку між фазами підготовки (академічною, практичною (референдаріатом), підвищенням кваліфікації). З огляду на позитивний досвід роботи нинішніх Центрів комісією були внесені рекомендації щодо створення Центру педагогічної освіти як центрального

наукового підрозділу у структурі університету, співробітниками яких можуть бути фахівці з предметних дидактик, психолого-педагогічних дисциплін, дисциплін предметів викладання, керівники навчальних семінарів (друга фаза), ментори, директори шкіл, представники третьої фази (підвищення кваліфікації), члени державних екзаменаційних комісій, представники органів управління освітою федеральної землі [4].

У звіті спеціальної комісії КМК було чітко окреслено основні завдання Центрів педагогічної освіти: координація освіти і підготовки; узгодження програм професійної підготовки та педагогічної практики студентів; забезпечення зв'язку між загальною та предметною дидактиками, теоретичною та практичною підготовкою з дисциплін предмета викладання; розробка, проведення та підтримка наукових досліджень у галузі розвитку шкільної та педагогічної освіти; надання допомоги у розробці академічних правил; планування, організація та координація прийому студентів на педагогічні спеціальності; аналіз якості професійної підготовки майбутніх учителів; надання консультацій при формуванні кадрового складу університету; надання академічної підтримки студентам педагогічних спеціальностей; розробка і впровадження дистанційних форм підготовки майбутніх учителів [8, с. 16].

Першочергове завдання Центрів полягає в забезпеченні змістової єдності професійної підготовки вчителів впродовж трьох фаз, а саме: інтегруванні усіх компонентів (предметний, предметно-дидактичний, педагогічний, шкільний, психолого-педагогічний); налагодженні співпраці фахівців предметних дидактик, психолого-педагогічних дисциплін, соціальних педагогів у напрямі проведення наукових досліджень із метою підвищення якості шкільної та педагогічної освіти; розробці спеціальних програм перепідготовки учителів; подоланні розриву між теоретичною та практичною фазами підготовки завдяки різним формам співпраці між університетом, фахівцями навчальних семінарів, які представляють другу фазу (референдаріат) та школою, що сприятиме підвищенню якості педагогічної освіти в регіоні [8, с. 106–107]. Отже, Центри педагогічної освіти мають об'єднати усі фази підготовки на принципах колегіальності та співпраці.

Зазначимо, що німецькі вчені (З. Бльомеке, В. Гельспер (W. Helsper), Г. Меркенс, Е. Терхарт та ін.) підтримують ідею створення центрального підрозділу університету, аргументуючи це тим, що саме така модель дасть змогу оптимізувати професійну підготовку майбутніх учителів на різних факультетах та суттєво покращити стан наукових досліджень [2; 8;]. Крім того, вказано на необхідність надання Центрам відповідних правових повноважень, оскільки успішна реалізація завдань Центрами педагогічної освіти можлива лише за

умови належного кадрового та матеріально-технічного забезпечення, відповідного правового статусу у структурі університету з чітко окресленими сферами відповідальності фінансового та адміністративного характеру. Аналогічна оцінка міститься у висновках Б. Веянд (B. Weyand), Н. Кремер (N. Krämer), які вказують на конфлікт інтересів між Центром, факультетами та кафедрами та наголошують, що реалізація окреслених Центрами завдань потребує сучасної системи управління як на земельному, так і на інституційному рівнях [8; 12].

Таким чином, відбувається поступовий процес еволюції Центрів із метою надання їм необхідних правових повноважень для реалізації окреслених завдань. Так, у низці університетів на базі уже існуючих Центрів були створені Школи професійної освіти, які мають чіткі правові повноваження, затверджені Уставом університету: Школа професійної освіти університету Ерфурт (Erfurt School of Education), 2006; Школа професійної освіти університету Мюнхен (TUM School of Education), 2009; Школа професійної освіти Бохум (Professional School of Education RUB), 2010; Школа професійної освіти університету Тюбінген (TüSE), 2015 та ін. [5; 11].

Зокрема, Школа професійної освіти університету Мюнхен об'єднує кафедри предметних дидактик, психолого-педагогічних дисциплін та, маючи відповідні правові повноваження, забезпечує координацію професійної підготовки майбутніх учителів у рамках університету. Для оптимізації практичної готовності майбутніх учителів до роботи у школі було налагоджено співпрацю із школами-партнерами, внесено до навчального плану інтенсивну педагогічну практику з індивідуальною підтримкою кожного студента, створено інтерактивну лабораторію у форматі «учитель-учень». За підтримки Школи професійної освіти проводяться наукові дослідження в галузі предметних дидактик, психолого-педагогічних наук; організовуються наукові зібрання; розробляються різноманітні програми підвищення кваліфікації учителів, що сприяє поширенню інноваційних методів та технологій в навчально-виховний процес [9, с. 3–6].

Наразі спостерігається тенденція до утворення регіональних Центрів на базі одного з університетів, який має відповідне кадрове забезпечення та матеріально-технічну базу. Так, у 2006 р. за ініціатииви кількох університетів та Вищих шкіл м. Гамбург та Інституту з питань педагогічної та шкільної освіти федеральної землі було засновано спільний Центр педагогічної освіти (Zentrum für Lehrerbildung Hamburg). Згідно з угодою, завданнями Центру є: координація професійної підготовки учителів та забезпечення зв'язку між трьома фазами; підтримка роботи експертних та проєктних груп щодо розробки нових навчальних програм; проведення акредитації та забезпечення

якості академічного навчання; проведення наукових досліджень та поширення результатів між усіма інституціями регіону, які відповідають за підготовку педагогів [13].

Аналогічні регіональні Центри педагогічної освіти працюють в університетах Люнеберга (Zukunftszentrum Lehrerbildung) з 2012 р., Дуїсбурга (Universitätszentrum Duisburg-Essen) з 2011 р. На базі Центру педагогічної освіти університету м. Констанц у 2016 р. розпочала роботу Міжнародна Школа професійної освіти (BiSE) у співпраці із Вищою педагогічною школою Тургау (Швейцарія), Державною семінарією з питань дидактичної та педагогічної підготовки та школами-партнерами регіону. Новостворена Школа професійної освіти забезпечує зв'язок усіх інституцій, здійснює управління, координацію та оптимізацію педагогічної освіти [11].

Станом на 2017 р. Школи професійної освіти діють в університетах та вищих педагогічних школах м. Фрайбург (Universität und Pädagogische Hochschule Freiburg), м. Гайдельберг (Universität und Pädagogische Hochschule Heidelberg), м. Констанц та м. Тургау у Швейцарії (Universität Konstanz und Pädagogische Hochschule Thurgau/Schweiz), м. Штутгарт, Гоенгайм, Людвігсбург (Universität Stuttgart, Universität Hohenheim, Pädagogische Hochschule Ludwigsburg, Kunstakademie Stuttgart, Musikhochschule Stuttgart), м. Тюбінген (Universität Tübingen), Вільному Берлінському університеті (Freie Universität Berlin: Dahlem School of Education (DSE)), університеті імені Гумбольдта (Humboldt-Universität zu Berlin: Professional School of Education (PSE)), Ерфуртському університеті (Erfurt School of Education an der Universität Erfurt) [10].

Наприклад, Школи професійної освіти Берліна забезпечують тісну співпрацю із школами-партнерами та навчальними семінарами, які відповідають за практичну підготовку майбутніх учителів під час стажування (референдаріату), концентрують свою діяльність на проведенні наукових досліджень у сфері педагогічної освіти та методики проведення уроків, надають підтримку талановитим науковцям, розробляють програми підвищення кваліфікації та перепідготовки вчителів у регіоні [1, с. 54].

Узагальнюючи, наведемо результати моніторингового дослідження (2017), згідно з яким 46 підрозділів із 66 опитаних називаються Центрами педагогічної освіти, 13 – Школами професійної освіти, інші 7 мають бюро для надання академічної підтримки студентам [10]. Однак з огляду на напрями діяльності ці установи мало відрізняються одна від одної. Нирі продовжується процес розвитку Центрів у напрямі врегулювання їх правових повноважень відповідно до поставлених завдань.

Висновки. Отже, історичними передумовами створення Центрів педагогічної освіти Німеччини стали процеси об'єднання вищих педагогічних

шкіл з університетами наприкінці минулого століття. Відкриття Центрів було спричинено недостатністю практичного компонента та організаційними особливостями професійної підготовки учителів в університетах. Однак більш детальний аналіз дозволяє зробити висновок, що створення Центрів педагогічної освіти є одним з інноваційних підходів для покращення якості педагогічної освіти та забезпечення ефективного розвитку професійної компетентності вчителів впродовж життя.

Як бачимо, в процесі еволюції Центри перетворились із бюро для керівництва педагогічною практикою та координації професійної підготовки вчителів на різних факультетах на центральні наукові установи або Школи професійної освіти, основним завданням яких є переведення професійної підготовки вчителя нового покоління на якісно новий рівень, створення умов для неперервного вдосконалення їхньої професійної компетентності.

Перспективами подальших пошуків у цьому напрямі вважаємо дослідження змісту, форм та методів професійного розвитку вчителів у Центрах педагогічної освіти в Німеччині.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ausbildung von Lehrkräften in Berlin: Empfehlungen der Expertenkommission Lehrerbildung / Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Wissenschaft. URL: <https://docplayer.org/7235681-Ausbildung-von-lehrkraeften-in-berlin.html> (дата звернення: 11.06.2021).
2. Blömeke S. Zentren für Lehrerbildung. Entstehungszusammenhang, Modelle und Analyse der Leistungsfähigkeit. URL: https://www.erziehungswissenschaften.hu-berlin.de/de/institut/abteilungen/didaktik/data/aufsaeetze/Konzepte_der_Zentren_fuer_Lehrerbildung.pdf (дата звернення: 11.06.2021).
3. Empfehlungen zur künftigen Struktur der Lehrerbildung (Drs. 5065-01), November 2001 / Wissenschaftsrat. URL: <https://www.wissenschaftsrat.de/download/archiv/5065-01.html> (дата звернення: 11.06.2021).
4. Faust-Siehl G. Perspektiven der Lehrerbildung in Deutschland. Abschlussbericht der von der Kultusministerkonferenz eingesetzten Kommission. Im Auftrag der Kommission herausgegeben von Ewald Terhart. Weinheim: Beltz, 2000. Sammelrezension. *Zeitschrift für Pädagogik*. 2000. № 46. S. 437–643 / Fachportal Pädagogik. URL: <https://www.fachportal-paedagogik.de/literatur/vollanzeige.html?Fid=1069488> (дата звернення: 13.06.2021).
5. Form follows function?! – Strukturen für eine professionelle Lehrerbildung. Eine Sonderpublikation aus dem Projekt „Monitor Lehrerbildung“. URL: <https://www.monitor-lehrerbildung.de/web/publikationen/strukturen/index.html> (дата звернення: 11.06.2021).
6. Hersper W. Neue Organisationsstrukturen als neue Lehrbildungskultur? *Erziehungswissenschaft*. 2011, № 43. S. 77–83. URL: https://www.researchgate.net/publication/256655594_Lehrerbildung_an_der_TUM_School_of_Education (дата звернення: 12.06.2021).

7. Kulturen der Lehrerbildung: Professionalisierung eines Berufsstands im Wandel / Krämer Ch., Schnabel-Schüle H., Schratz M., Weyand B. Münster: Waxmann Verlag GmbH, 2011. 290 S. URL: <https://docplayer.org/63062889-Kulturen-der-lehrerbildung.html> (дата звернення: 12.06.2021).

8. Merckens H. Lehrerbildung: Zentren für Lehrerbildung: Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005. 112 S. URL: <https://ua1lib.org/book/2527388/0fbd61?id=2527388&secret=0fbd61> (дата звернення: 11.06.2021).

9. Prenzel M., Reiss K., Seidel T. Lehrerbildung an der TUM School of Education. *Erziehungswissenschaft*. 2011, № 43. S. 47–56. URL: https://www.researchgate.net/publication/256655594_Lehrerbildung_an_der_TUM_School_of_Education (дата звернення: 12.06.2021).

10. Übersicht der Zentren für Lehrerbildung / Schools of Education in Deutschland. URL: https://www.monitor-lehrerbildung.de/export/sites/default/.content/Downloads/Monitor_Lehrerbildung_Uebersicht_LBZ_Januar_2017.pdf (дата звернення: 11.06.2021).

11. Vertiefende Daten zu ausgewählten Zentren für Lehrerbildung bzw. Schools of Education an deutschen Hochschulen. URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/export/sites/default/.content/Downloads/Vertiefende-Daten-Professionelle-Strukturen.pdf> (дата звернення: 11.06.2021).

12. Weyand B., Krämer N. Erhebung von Grunddaten für Zentren für Lehrerbildung in Deutschland. Projektbericht. Trier: Zentrum für Lehrerbildung der Universität Trier, 2010. 93 S. URL: https://www.bildungsserver.de/fisonline.html?FIS_Nummer=1003799 (дата звернення: 12.06.2021).

13. Zentrum für Lehrerbildung Hamburg (ZLH). URL: <https://www.zlh-hamburg.de/zlh.html> (дата звернення: 12.06.2021).

14. Zentrum für Lehrerbildung Hamburg (ZLH). URL: <https://www.zlh-hamburg.de/zlh.html> (дата звернення: 12.06.2021).